

Cuprins

I. Vila.....	9
II. Aproape o epavă.....	33
III. Flacără arzând.....	73
IV. Cairo Sud, 1930-1938.....	137
V. Katharine.....	155
VI. Un avion îngropat.....	167
VII. <i>In situ</i>	187
VIII. Pădurea sfântă.....	213
IX. Peștera Înotătorilor.....	237
X. August.....	275
<i>Mulțumiri</i>	315

Michael Ondaatje, *The English Patient*

© Michael Ondaatje, 1992

All rights reserved

First published in the US by Alfred A. Knopf, Inc. New York,
and in the UK by Bloomsbury Publishing plc, London

© 2011, 2013 by Editura POLIROM, pentru traducerea în
limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © Zuma/Northfoto, Dainis Derics/Dreamstime.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

ONDAATJE, MICHAEL

Pacientul englez/ Michael Ondaatje. – trad. și note de
Monica Wolfe-Murray. – Iași: Polirom, 2013

ISBN print: 978-973-46-3435-4

ISBN ePub: 978-973-46-3678-5

ISBN PDF: 978-973-46-3679-2

I. Wolfe-Murray, Monica (trad.)

821.111(71)-31=135.1

Printed in ROMANIA

MICHAEL
ONDAATJE

Pacientul englez

Traducere din limba engleză
și note de Monica Wolfe-Murray

POLIROM
2013

1933 sau 1934. Uit anul. Madox. Casparius, Bermann, eu, doi șoferi sudanezi și un bucătar. Acum deja călătorim în Forduri de tip A cu caroserii pătrate și folosim pentru întâia oară cauciucuri umflate ca niște baloane, numite roți cu aer. Merg mai bine pe nisip, dar problema e dacă rezistă pe terenuri cu pietriș și așchii de rocă.

Plecăm din Kharga pe 22 martie. Împreună cu Bermann am dedus că trei ueduri despre care a scris Williamson în 1838 alcătuiesc Zerzura.

Spre sud-vest de Gilf Kebir se înalță din platou trei culmi de granit izolate – Gebel Arkanu, Gebel Uweinat și Gebel Kissu. Acestea se află la douăzeci de kilometri depărtare una de cealaltă. Apă potabilă se găsește în câteva dintre văi, deși izvoarele din Gebel Arkanu sunt amare, se poate bea din ele numai în caz de urgență. Williamson a susținut că trei ueduri formau Zerzura, dar nu le-a putut găsi și astfel teoria lui este considerată o legendă. Și totuși, chiar și numai o oază cu apă de ploaie printre aceste creste în formă de crater ar explica cum a îndrăznit Cambyses să străbată cu armata sa un asemenea deșert, rezolvând această enigmă, sau misterul raidurilor Senussi din timpul Marelui Război, când uriașii năvălitori negri au traversat un deșert care se presupunea că nu avea nici apă, nici hrană. Aceasta era o lume cu o civilizație de secole, cu mii de drumuri și cărări.

Găsim vase la Abu Ballas având forma amforei clasice grecești. Herodot menționează asemenea vase.

Eu și Bermann discutăm cu un bătrân ca un șarpe, plin de mister, în fortăreața de la El Jof – în sala de piatră care fusese odată biblioteca marelui șeic Senussi. Un bătrân Tebu, de profesie călăuză de caravane, vorbind araba cu accent. Mai târziu Bermann spune „ca țipătul liliecilor”, citându-l pe Herodot. Vorbim cu el toată ziua, toată noaptea, și nu ne dezvăluie nimic. Vechea lege Senussi, crezul

lor fundamental, încă mai e să nu dezvăluie străinilor secretele deșertului.

La Wadi el Melik vedem păsări de o specie necunoscută.

Pe 5 mai urc o creastă de piatră și mă îndrept spre platoul Uweinat dintr-o altă direcție. Mă trezesc într-un ued întins, plin de salcâmi.

Era o vreme când cartografi dădeau locurilor prin care călătoreau numele celor iubiți mai degrabă decât pe ale lor. O femeie întrezărită îmbăindu-se într-o caravană a deșertului, ascunsă după o pânză de muselină ținută într-o mână înaintea sa. Iubita unui vechi poet arab, ai cărei umeri de un alb de porumbiță l-au făcut să dea unei oaze numele ei. Găleata de piele revarsă apă asupra ei, ea se învelește în pânze, iar bătrânul scrib își întoarce privirea și descrie Zerzura.

Și astfel, un om în deșert se poate strecura într-un nume ca într-un izvor abia descoperit și în răcoarea lui umbrită poate fi ispitit să nu mai părăsească niciodată un asemenea adăpost. Dorința mea cea mai mare a fost atunci să rămân acolo, printre salcâmi aceia. Pășeam nu într-un loc în care nimeni nu pășise vreodată, ci într-un loc prin care trecuseră impetuoase, vremelnice seminții în curgerea timpului – o oștire din secolul XIV, o caravană Tebu, invadatorii Senussi în 1915. Și, între aceste momente – nimic, locul a fost pustiu. Când nu a căzut ploaia, salcâmi s-au uscat, albiile au secat... până ce apa a izvorât din nou, pe neașteptate, după cincizeci sau o sută de ani. Apariții și dispariții sporadice, precum legendele și zvonurile care străbat istoria.

În deșert, cele mai iubite ape, ca numele unor amante, sunt purtate azurii în palme, intră și îți alunecă pe gâtlee. Înghiți o absență. O femeie la Cairo își arcuiește trupul alb ridicându-se din pat

și se apleacă pe fereastra deschisă în plină furtună, să o primească pe pielea dezvelită.

Hana se apleacă, simțindu-i rătăcirea, privindu-l, fără o vorbă. Cine este ea, această femeie?

Capetele pământului nu sunt niciodată acele puncte de pe hartă pe care se străduie să le cucerească coloniștii pentru a-și lărgi sferile de influență. Pe de o parte, servitori, și sclavi, și valuri ale puterii, și corespondență cu Societatea de Geografie. Pe de alta, primul pas al unui om alb peste un mare râu, prima privire (a unui ochi de alb) asupra unui munte care s-a aflat dintotdeauna acolo.

Când suntem tineri nu ne uităm în oglinzi. Abia când devenim bătrâni, preocupați de numele noastre, de legenda noastră, de ce vor însemna pentru cei din viitor viețile noastre. Ne umplem de înfumurare, pornită din numele pe care le purtăm, din convingerile noastre de a fi fost primul ochi, cea mai puternică oștire, cel mai iscusit negustor. Abia când e deja bătrân își vrea Narcis chipul gravat.

Dar pe noi ne interesa însemnătatea pe care existența noastră o putea avea pentru trecut. Noi navigam spre trecut. Eram tineri. Știam că puterea și marile averi erau lucruri trecătoare. Adormeam toți cu Herodot. *Multe din cetățile care au fost mari odinioară cu timpul și-au pierdut strălucirea, pe când altele, mari în vremea mea, altădată au fost neînsemnate [...] nestatornicia lucrurilor omenești*¹.

În 1936 un tânăr pe nume Geoffrey Clifton a întâlnit la Oxford un prieten care i-a povestit ce făceam noi. M-a contactat, a doua zi s-a căsătorit și, după două săptămâni, a zburat cu soția lui la Cairo.

1. Herodot, *Istorie*, vol. 1, traducere și note de Adelina Piatkowski și Felicia Vanț-Ștef, Editura Științifică, București, 1961, p. 17.

Cuplul a intrat în cercul nostru – noi patru, prințul Kemal el Din, Bell, Almásy și Madox. Numele care încă ne stătea pe buze era Gilf Kebir. Undeva în Gilf, se ascundea Zerzura, al cărei nume apare în scrieri arabe datând încă din secolul XIII. Când călătorești așa de departe, în timp ai nevoie de un avion și tânărul Clifton era bogat, știa să piloteze și avea un avion.

Clifton a sosit în El Jof, la nord de Uweinat. Stătea în avionul lui pentru două persoane, iar noi ne-am îndreptat spre el din tabăra de pornire. S-a ridicat în picioare în carlingă și și-a turnat ceva de băut din termos. Noua lui soție era așezată lângă el.

— Botez acest loc Clubul în Aer Liber Bir Messaha, anunță el.

Am urmărit șovăiala prietenoasă presărată pe fața soției lui, părul ei ca o coamă de leu când și-a scos casca de piele.

Erau tineri, păreau a fi copiii noștri. Au coborât din avion și au dat mâna cu noi.

Era anul 1936, începutul poveștii noastre...

Au sărit de pe aripa biplanului. Clifton s-a îndreptat spre noi oferindu-ne termosul și am sorbit cu toții din alcoolul încălzit. Lui îi plăceau ceremoniile. Își numise avionul *Ursulețul Rupert*¹. Nu cred că iubea deșertul, dar avea pentru el o afecțiune crescută din admirația față de disciplina noastră rigidă, în care își dorea să fie inclus – ca un student vesel care totuși respectă tăcerea într-o bibliotecă. Nu ne așteptaserăm ca el să-și aducă și soția, dar am avut, îmi închipui, o reacție politicoasă. Ea stătea în picioare acolo și nisipul i se aduna în coamă.

Oare ce însemnam noi pentru această tânără pereche? Unii dintre noi scriseseră cărți despre formarea dunelor, dispariția și reapariția oazelor, civilizațiile pierdute ale deșertului. Păream a fi preocupați numai de lucruri care nu puteau fi cumpărate sau vândute, lipsite de interes pentru lumea din

1. Erou de desene animate în Marea Britanie.

afară. Ne certam în legătură cu latitudinea sau cu vreun eveniment care avusese loc cu șapte sute de ani în urmă. Teoremele explorării. Că Abd el Melik Ibrahim el Zwaya, care locuia în oaza Zuck, unde creștea cămile, a fost prima persoană din acele triburi care a înțeles principiul fotografiilor.

Soții Clifton erau în ultimele zile ale lunii lor de miere. I-am lăsat în compania celorlalți și m-am dus să mă întâlnesc cu cineva în Kufra și am petrecut mai multe zile cu el, verificând teorii pe care le ținusem secrete față de restul membrilor expediției. M-am întors la tabăra de pornire din El Jof după trei zile.

Focul aprins în deșert ardea între noi. Soții Clifton, Madox, Bell și eu. Dacă te lăsai pe spate câțiva centimetri, erai înghițit de întuneric. Katharine Clifton începu să recite ceva și capul îmi dispăru din nimbul de lumină al focului de tabără, care mistuia crenguțe.

Avea o față cu trăsături clasice. Părinții ei erau celebri, se pare, în domeniul istoriei dreptului. Am fost unul dintre acei oameni care nu gustă poezia, până când am auzit o femeie recitând. Și acolo, în inima deșertului, ea și-a adus printre noi anii de studiu la universitate, pentru a ne descrie stelele – așa cum Adam a învățat-o tandru pe o femeie, în metafore grațioase.

*Deci, nezărite-n adâncimea nopții,
Nu strălucesc în van pe boltă astrii.
Să nu crezi nici că, dacă n-ar fi Omul,
De privitori ar duce lipsă Cerul
Ori Dumnezeu de laudă – căci mii
De mii de mii de plâsmuiri în duh
Cutreieră, dar nevăzute, lumea,
Cât treji suntem sau cât ne fură somnul;
Acestea toate, zi și noapte, -ntruna,
Îi preamăresc lucrarea, contemplând-o;
De câte ori n-am auzit noi doi
Dintr-un tușiș sau dintr-un clin de deal*

*Auitor, răzbind divine glasuri,
Sau singure, sau toate răspunzându-și,
Năltând cântare către Preaînaltul?*¹

În noaptea aceea m-am îndrăgostit de o voce.
Doar de o voce. N-am vrut să aud nimic altceva.
M-am ridicat și-am plecat de lângă foc.

Ea era o salcie. Oare cum avea să fie în iarna anilor ei, la vârsta mea? O mai văd încă și am s-o văd mereu cu ochiul lui Adam. Acele membre neîndemânatic coborând dintr-un avion, ea aplecându-se printre noi să întetească un foc, cotul ei ridicat și îndreptat spre mine când bea dintr-o gamelă.

Câteva luni mai târziu a valsat cu mine, când ieșisem cu toții la dans, în grup, la Cairo. Deși puțin amețită de băutură, avea o privire de necucerit. Până și azi cred că imaginea care o descrie în întregime este aceea de atunci, când eram amândoi pe jumătate beți, când încă nu eram amanți.

Toți acești ani am încercat să aflu ce-mi arăta cu acea privire. Părea a fi dispreț. Așa mi s-a părut. Acum bănuiesc că mă studia. Era o inocentă, surprinsă de ceva în mine. Eu mă purtam așa cum mă purtam de obicei în baruri, dar de această dată într-o companie greșită. Sunt unul dintre aceia care-și țin deoparte codurile de comportament. Uitam că era mai tânără decât mine.

Mă *studia*. Ce simplu. Iar eu pândeam o mișcare greșită în privirea ei de statuie, ceva care s-o dea de gol.

Dă-mi o hartă și-ți voi clădi o cetate. Dă-mi un creion și-ți voi desena o încăpere, în sudul orașului Cairo, cu hărți ale deșertului pe pereți. Mereu deșertul între noi. Mă trezeam și-mi ridicam privirea spre harta vechilor așezări de pe coasta Mediteranei – Gazala, Tobruk, Mersa Matruh – și, spre sud, uedurile

1. John Milton, *Paradisul pierdut*, traducere de Aurel Covaci, Editura Minerva, București, 1972.